

Jaarverslag 2008
Kale - Leie Archeologische Dienst

COLOFON

© 2009

© Kale - Leie Archeologische Dienst, D. Vanhee tenzij anders vermeld

Lay-out : D. Vanhee, Kale-Leie Archeologische Dienst

Ontwerp voorpagina : I. Callebout, Zquadra

Druk & bindwerk : Zquadra, Kortrijk

Verantwoordelijk uitgever : Kale - Leie Archeologische Dienst

Kasteelstraat 26, 9880 Aalter

www.deklad.be

depot gracht 203 verstoort. Alle voorwerpen uit dit depot waren reeds in het proefsleuvenonderzoek naar boven gehaald. Het betreft een zwaar beschadigde en door roest aangetaste helm en een gasmasker. Binnen in de helm zijn drie van de metalen gespen voor de aansluiting van het binnenwerk of de riemen bevestigd. Daarnaast zijn er nog een aantal kleinere metalen objecten gevonden, zoals individuele gespen en haakjes die deel uitmaakten van de kuilvulling. Een expertise door het 'In Flanders Fields-museum' (Ieper) leerde dat de uitrusting uit de Tweede Wereldoorlog stamt. De vondst van deze uitrusting houdt wellicht verband met de zware gevechten die op 24 en 25 mei 1940 in de buurt van Ursel plaatsvonden.

Fig. 78: de restanten van de helm en andere

militaire voorwerpen uit Wereldoorlog II.

Conclusie

De opgraving te Ursel-Rozestraat, in oktober-december 2008, heeft een aantal interessante resultaten opgeleverd.

De aanwezigheid van verschillende grachten die

in verband staan met drie palenclusters kan als de belangrijkste ontdekking worden meegegeven. Interessant daarbij is dat twee gebouwplattegronden konden worden geïdentificeerd binnen deze clusters, wat de kennis van de nederzettingstradities in zandig Vlaanderen, zeker binnen deze microregio, gedurende de late ijzertijd opnieuw een tikkeltje kan uitbreiden. Ook een Romeins brandrestengraf werd aangesneden en gedocumenteerd.

Zo werd door deze opgraving nog maar eens bewezen dat de regio Aalter-Knesselare tijdens de ijzertijd en de Romeinse periode een relatief dense bewoning kende.

Interessant was verder de begraven soldatenuitrusting als stille getuige van de woelig meimaand van 1940, in de omgeving van Ursel.

2.3.8 LOVENDEGEM SUPRABAZAR

(B. DE SMAELE & S. VERDEGEM)

Inleiding

Naar aanleiding van de uitbouw van het filiaal Supra Bazar NV te Lovendegem werd een vlakdekkend archeologisch onderzoek uitgevoerd. Op basis van de resultaten bekomen in een vooronderzoek door middel van proefsleuven, in 2008 uitgevoerd door de KLAD (zie 2.2.18), was beslist om de bedreigde sporen in twee werkputten te onderzoeken.

Situering van het onderzoek

Het onderzoeksgebied ligt langs de Grote Baan te Lovendegem, tussen het filiaal van Supra Bazar Lovendegem en de Tempeliersdreef. Het vlakdekkend onderzocht gebied staat kadastraal bekend als Afd. 2, sectie B, nrs. 1745b, 1733a en 1750d van de gemeente Lovendegem (Oost-Vlaanderen) en bevindt zich aan weerszijden van de buurtweg Nr. 17. Dit gebied bevindt zich op de zuidwestelijke flank van de Oostveldkouter en wordt gekenmerkt door matig natte tot natte lemige zandbodems met tertiaire klei op geringe diepte.

Tot aan de aankoop van de percelen door NV Supra Center was het gebied in gebruik als landbouwgrond, waarna het lange tijd braak lag.

Ten noorden wordt het onderzoeksgebied begrensd door landbouwgrond (maïs), ten oosten door de bestaande parking van Supra Bazar en de grindweg naar de Oostveldkouter. Ten zuiden vormt het filiaal van Supra Bazar en de Grote Baan de begrenzing, in het westen is dit een filiaal van de winkelketen E5-Mode.

Aanleiding voor het onderzoek

De aanleiding voor het onderzoek is de geplande uitbreiding van het filiaal van NV Supra Center. Hierbij zouden een nieuwe parking met een uitgebreid drainagesysteem, een uitbreiding van het magazijn en het filiaal zelf, en de aanleg van bufferbekkens een directe bedreiging voor het archeologisch patrimonium betekenen.

Ondanks het feit dat het gebied zich beneden de zuidflank van de Oostveldkouter bevindt - een heel nat, moerassig land, dat klassiek als een gebied met lage archeologische verwachting wordt beschouwd, - werd toch gekozen voor een vooronderzoek door middel van proefsleuven. De keuze hiervoor werd gemaakt omdat ook de natte, lage gebieden in veel gevallen sporen en sites blijken te bevatten.

Het proefsleuvenonderzoek werd in april 2008 uitgevoerd door de KLAD en leverde enkele zones met duidelijke archeologische sporen en ceramiek op. Het vlakdekkend onderzoek richtte zich op de zones met een hoge en gemiddelde sporendensiteit, ongeveer 6500 m².

Het vlakdekkend onderzoek werd een samenwerking tussen NV Supra Center (eigenaar van de gronden), de KLAD en het Ename Expertisecentrum vzw (EEC), dat de details van de uitvoering van het archeologisch onderzoek op zich nam. Het terreinwerk werd uitgevoerd door twee projectarcheologen in samenwerking met Grondwerken Claeys NV uit Zomergem. Het terreinwerk startte op 11 juni 2008 en werd afgerond op 11 september 2008.

Sporen en structuren

Het onderzoek verliep in twee werkputten, een noordelijke en een zuidelijke. Beide waren rijk aan sporen en structuren, met vrij goede bewaring. Enkele grote verstoringen van recente aard (aanleg parking, asfaltering buurtweg, recente perceelsgrachten) zorgden voor een

lichte versnippering van het beeld. In totaal werden welgeteld 696 sporen ingetekend, waarvan 475 van antropogene aard. Bij deze sporen gaat het om paalkuilen, kuilen en greppels/grachten.

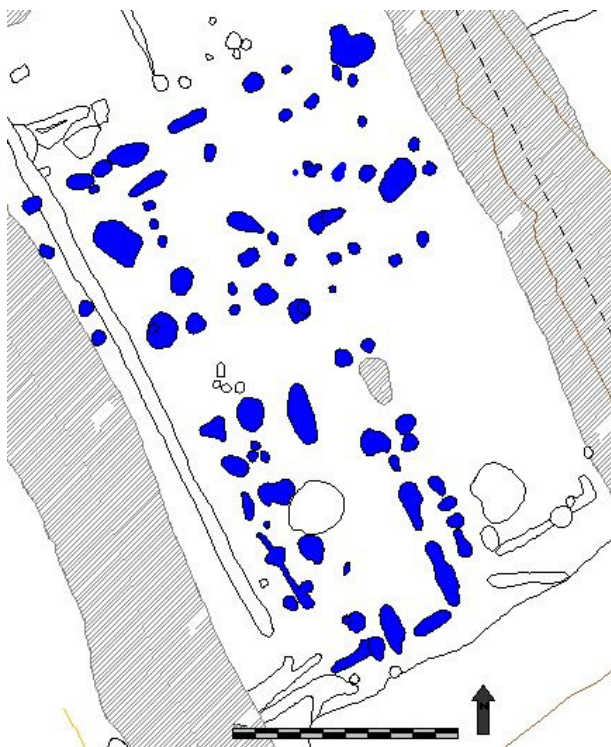

Fig. 79: Plan van de gebouwplattegronden in de zuidelijke werkput.

In de zuidelijke werkput konden met zekerheid twee structuren vastgesteld worden. De eerste duidelijk waarneembare structuur is een noordwest-zuidoost georiënteerd rechthoekig, driebeukig gebouw waarvan de zuidoostelijke korte zijde licht afgerond is, met afmetingen 12,9 m bij 8,6 m. Het gebouw is waarschijnlijk een houtbouw, opgetrokken uit vier evenwijdige palenrijen van diep ingegraven constructiedragende zware palen.

Opvallend zijn de twee lange paalkuilen op de korte zijden, die een nokconstructie lijken te vormen. Waarschijnlijk vormen deze louter een ondersteuning van de gebintenbouw.

De tweede duidelijk waarneembare structuur (17,3 m x 8,9 m) is een zuidwest-noordoost georiënteerd rechthoekig, driebeukig gebouw dat op zware hoekpalen gefundeerd is. Het

gebouw is een houtbouw, bestaande uit ten minste vier palenrijen van diep ingegraven palen. Zo wel de buitenste als de binnenste palen zijn zwaar gefundeerd, wat het hele gebouw een massieve constructie geeft.

Een volgende mogelijke structuur (structuur 7) is een palenzetting van 7 paalkuilen die de resten van één lange zijde zouden kunnen vormen en één lichte paalkuil die een restant van de korte zijde zou kunnen zijn. De palenzetting is 22 m lang en is door een jongere erfgracht, een recente gracht en de bestaande afwateringsgreppel doorsneden.

Structuren 1 en 2 (Fig. 79) lijken te horen bij de jongste fase, vermoedelijk eind 12e - begin 13e eeuw.

Vergelijkbare plattegronden zijn te vinden te Damme-Sijsele (IN'T VEN et al. 2005), Brecht Hanepad (VERBEEK & DELARUELLE 2004), Sint-Andries-Refuge (HOLLEVOET & HILLEWAERT 2002, p. 121), Aalter-Langevoorde (DE CLERCQ & MORTIER 2000) en Evergem-Steenovenstraat (DE LOGI & SCHYNKEL 2008, p. 21).

In de zuidelijke werkput konden verder nog drie waterkuilen, een uitgebroken waterput met de resten van een houten bekisting en een brede erfgracht vastgesteld worden. Deze erfgracht hangt samen met structuren 1 en 2.

In de noordelijke werkput konden met zekerheid nog twee gebouwplattegronden vastgesteld worden.

Structuur 4 (26,6 m x 10,3 m) is een oostwest georiënteerd rechthoekig, tweebeukig gebouw dat op zware wandpalen gefundeerd is. Deze houtbouw bestaat uit twee lange palenrijen van ingegraven palen en twee kopse staanders. De afwezigheid van tussenliggende palenrijen geeft het geheel een open karakter. We moeten opmerken dat de zuidwestelijke hoek verstoord is en het gebouw dus niet volledig in het opgravingsvlak gevat werd (mogelijk ontbreekt er net één paalkuil).

Structuur 5 (23 m x 9,7 m) is een oostwest georiënteerd rechthoekig, driebeukig gebouw dat zowel op zware wandpalen als op zware centrale dakondersteunende palen gefundeerd is. Het bestaat uit vier lange rijen diep ingegraven palen met een wisselende bewaring. Heel duidelijk zijn de zware oostelijke hoekpalen.

Deze twee structuren liggen naast elkaar met een heel gelijklopende oriëntatie (Fig. 80), waarbij het aanlokkelijk zou zijn deze in één fase te plaatsen. Hiervoor zijn echter geen duidelijke aanwijzingen. De ceramiek dateert uit de volle middeleeuwen en wijst in de richting van de 11e - 12e eeuw.

Ten noorden van structuur 4 en 5 bevindt zich een palencluster (structuur 6) die buiten het onderzoeksgebied doorloopt. De ceramiek uit de sporen van de palencluster kan eveneens in de volle middeleeuwen worden gedateerd.

In de noordelijke werkput kunnen verder nog drie waterkuilen vermeld worden, waarvan de vondsten (ceramiek) nauw aansluiten bij de vondsten uit structuren 4 en 5.

Vondsten

De hoofdmoot van het archeologisch materiaal bestaat uit ceramiek, die over het algemeen heel

Fig. 80: Plan van de gebouwplattegronden in de noordelijke werkput.

goed bewaard is. We zien hoofdzakelijk twee belangrijke categorieën binnen het ensemble van de middeleeuwse ceramiek, nl. de lokale waar (3811 fragmenten) en de importceramiek (47 fragmenten). Daarnaast kunnen we de aanwezigheid van enkele stukken prehistorische ceramiek (handgemaakte ceramiek, 63 fragmenten), een enkele scherf terra sigillata en een weinig bouwceramiek (huttenleem en 14 fragmenten van dakpannen) vaststellen.

De handgemaakte ceramiek, waarschijnlijk uit de vroege ijzertijd, bevindt zich ofwel residueel in de middeleeuwse sporen of in twee gevallen in een geïsoleerde kuil. Deze wijzen op een prehistorische aanwezigheid in de nabijheid.

De middeleeuwse lokale ceramiek is afkomstig van grote kookpotten, de zogenaamde kogelpotten, dateerbaar van de 10e tot de 14e eeuw. Verder is het vormenspectrum redelijk beperkt, we zien enkele schenkkannen en enkele kruiken, soms met een zgn. manchetrand of sikkeland. Deze kannen en kruiken komen in onze gewesten voor vanaf het einde van de 12e eeuw - begin van de 13e eeuw.

We vermelden dan ook nog een fragment van een zogenaamde 'handgemaakte kogelpot met donkere kern' uit een paalkuil van structuur 7. Het gaat om ruwe ceramiek met een vrij lichtgrijs baksel aan de buitenwand dat duidelijk contrasteert met de grijze tot donkergrijze binnenkant. Deze ceramiek kan in de 10e - 11e eeuw geplaatst worden (DE GROOTE K. 2008, p. 325). Dit fragment geeft de vroegste datering voor de middeleeuwse sporen aan.

Bij de lokale waar komt versiering slechts sporadisch voor. Het gaat om radstempelversiering en duimindrukken.

Een opvallende vondst is een speelschijfje, gesneden uit een geglaazuurde vloertegel.

Interessant is dat de lokale waar weinig chronologische verschillen vertoont. Alle fragmenten lijken te dateren in de periode 1000 - 1200 n.C., zonder duidelijke typologische of chronologische uitschieters.

Middeleeuwse importceramiek komt opvallend weinig voor. We zien 5 verschillende categorieën importceramiek: Maaslandse ceramiek (10 fragmenten), Pingsdorf (22 fragmenten), roodbeschilderd aardewerk (10 fragmenten), Paffrath (2 fragmenten) en protosteengoed (3 fragmenten).

Al deze categorieën ceramiek zijn uit het Rijnland geïmporteerd en moeten in de 12e en de 13e eeuw geplaatst worden. Opvallend is de sterke ondervertegenwoordiging van de importceramiek ten opzichte van de lokale waar.

Andere vondstcategorieën dan ceramiek komen minder voor. Enkele metalen voorwerpen met zware corrosie, waaronder twee messen, zijn de meest diagnostische. Verder zien we enkele kleine vormloze voorwerpen (nagels enz.) en fragmenten ijzerslak.

Bij de vondsten in natuursteen vallen een silex duimschrabber, een fragment van een maalsteen in puimsteen en een wetsteen in groene kalksteen op. De maalsteen is waarschijnlijk afkomstig uit het Eifelgebied.

Door de vochtige staat van de bodem zijn enkele kleine fragmenten dierlijk botmateriaal bewaard. Eén fragment is waarschijnlijk een gewrichtskop van een rund met een duidelijk kapspoor, waarbij het dus om slachtafval gaat.

Interpretatie en besluit

Te Lovendegem-Supra Bazar is gebleken dat de zuidflank van de Oostveldkouter een drukke bedrijvigheid gekend heeft en dit vooral in de volle middeleeuwen (900 - 1200 n.C.).

In de protohistorie, en specifiek in de ijzertijd (800 - 50 v.C.), is er een bewoning geweest die zich waarschijnlijk op het hoogste punt van de Oostveldkouter bevond en waarop de opgraving van 2008 geen vat gehad heeft. Enkele kuilen en losse vondsten ceramiek wijzen op een aanwezigheid in de nabijheid.

In de volle middeleeuwen, en waarschijnlijk vanaf de 11e eeuw, is de zuidflank van de Oostveldkouter als locatie voor bewoning uitgekozen. Dit blijkt uit de aanwezigheid van zeker twee gebouwen in de noordelijke werkput.

Fig. 81: Overzichtsfoto van de werkzaamheden op het terrein aan de Suprabazar. Hoewel dit onderzoek in de zomer plaatsvond waren de omstandigheden niet echt droog te noemen.

De bewoning lijkt tot de 1e helft van de 13e eeuw aanwezig geweest te zijn, waarbij de bebouwing stelselmatig naar de lagere gronden verschoof. Naar alle waarschijnlijkheid heeft dit alles te maken met een schaalvergroting van de landbouw, waarbij het van het hoogste belang was de hogere en drogere gronden te reserveren voor de landbouw. De onderlinge fasering van de verschillende gebouwen is heel moeilijk vast te stellen, omdat de ceramiek geen duidelijke oversnijdingen of chronologische verschillen mogelijk maakt. Het lijkt erop, dat de vroegste fase op de hogere gronden kan worden gesitueerd, terwijl de laatste fase net op de laagste gronden zat.

Op zijn hoogtepunt (vermoedelijk tweede helft van de 12e tot de eerste helft van de 13e eeuw) kan de nederzetting echter uit twee gebouwen (woonhuis en schuur) bestaan hebben, waarrond een brede erfgracht aangelegd was. De gebouwen waren opgetrokken uit hout, waarschijnlijk met zware zadeldaken, mogelijk met een rieten bedekking.

De bewoners zullen eenvoudig van afkomst geweest zijn, landbouwers en veetelers, met elementaire voorzieningen om hun dagelijks bestaan te verzekeren. Hiervan getuigen de vele fragmenten ceramiek voor voedselbereiding en -opslag, waaronder ook enkele fragmenten ingevoerd uit het Rijnland.

Deze site geeft weer hoe proefsleuvenonderzoek steeds een duidelijk beeld geeft van de archeologische sporen in de ondergrond en dat de nattere, laaggelegen gebieden niet a priori moeten afgeschreven worden bij het nederzettingsonderzoek in het Meetjesland.

Bibliografie

DE CLERCQ W. & MORTIER S., 2000. *Aalter-Industrieterrein Langevoorde – Grootschalige noodarcheologie. Onderzoek van een meerperiodenvindplaats*, in: Jaarverslag van de provincie Oost-Vlaanderen–Monumentenzorg en Cultuurpatrimonium 2000, pp. 197-202.

DE GROOTE K., 2008. *Middeleeuws aardewerk in Vlaanderen. Techniek, typologie, chronologie en evolutie van het gebruiksgoed in de regio Oudenaarde in de volle middeleeuwen (10^e-16^e eeuw)*. Deel I, in: *Relicta Monografieën 1*, Brussel.

DE LOGI A. & SCHYNKEL E., 2008. *Archeologisch onderzoek Evergem-Steenovenstraat*, in: *KLAD-Rapport 7*, Aalter.

HOLLEVOET Y. & HILLEWAERT B., 2002. *Het archeologisch onderzoek achter de voormalige vrouwengevangenis Refuge te Sint-Andries / Brugge (prov. West-Vlaanderen). Nederzettingssporen uit de Romeinse tijd en de Middeleeuwen*, in: *Archeologie in Vlaanderen 6, 1997-1998*, Zellik, pp. 191-209.

IN'T VEN I., HOLLEVOET Y., COOREMANS B., DE GROOTE A. & DEFORCE K., 2005. *Volmiddeleeuwse bewoningssporen aan de Veldhoekstraat in Damme/Sijsele (prov. West-Vlaanderen)*, in: IN'T VEN I., DE CLERCQ W. & HOLLEVOET Y. 2005 (red.), *Een lijn door het landschap Archeologie en het VTN-project 1997-1998 Deel 2*, *Archeologie in Vlaanderen 5*, Brussel.

VERBEEK C. & DELARUELLE S., 2004. *De middeleeuwen op het HSL-traject (Nederzettingen, Houtbouw in de middeleeuwen, Ambachtelijke en artisanale activiteiten)*, in: *Verloren voorwerpen. Archeologisch onderzoek op het HSL-traject in de provincie Antwerpen*, Antwerpen, pp. 265-314.

2.4 NATUURWETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK EN

PARTNERWETENSCHAPPEN

De KLAD hecht veel belang aan de inbreng van partnerwetenschappen bij de uitwerking van de archeologische gegevens. Daarom werd in het verleden een beroep gedaan op de laboratoria van het Koninklijk Instituut voor Kunstpatrimonium (KIK) voor radiokoolstofdateringen en op de diensten van de Archeologische Dienst Waasland (ADW) voor zaden- en vruchtenonderzoek, pollenanalyse en bij het maken van replica's.

De KLAD reserveert daarom elk jaar een budget binnen de begroting om dergelijk onderzoek mogelijk te maken. In 2008 werd een aantal stalen van de site Aalter Loveld 08 (zie 2.3.2) voor radiokoolstofdatering geselecteerd.

Doordat de KLAD nog weinig onderzoek zelf uitvoert, wordt in elk PVE een budget voorzien om de partnerwetenschappen te betrekken bij de verwerking. De verschillende projecten uit 2008 leverde een pak stalen op, waaronder stalen voor zaden- en vruchtenonderzoek, pollenstalen, houtskoolmonsters en een pak bewaard hout uit de verschillende waterputten. Begin 2009 zullen verschillende projectleiders een selectie van de stalen maken en offertes om de uit te voeren onderzoeken aanvragen. Ook afspraken met het VIOE om de vullingen van verschillende waterputten te onderzoeken en houtstalen ervan eventueel dendrochronologisch te dateren, komen in aanmerking.

2.5 RESTAURATIE EN CONSERVATIE

Het onderzoek van de site Aalter - Loveld 08 (zie 2.3.2) leverde een ongeziene hoeveelheid artefacten op. Om dit te verwerken, te conserveren en eventueel te restaureren wordt samengewerkt met het VIOE. Momenteel worden de vele aardewerkvondsten nog gereinigd. Als dit achter de rug is, volgt de selectie van vondsten die voor restauratie in aanmerking komen. De aangetroffen metalen voorwerpen worden uitgezocht en voor hun conservatie zullen begin 2009 bij verschillende ateliers offertes aangevraagd worden.

Ook de grote hoeveelheden artefacten in ceramiek of metaal die dit jaar bij de verschillende extern uitgevoerde projecten werden aangetroffen, vergen specifieke conservatie. Sommige stukken komen zelfs in aanmerking om gerestaureerd te worden. De

Dit jaarverslag 2008 van de Kale - Leie Archeologische Dienst werd opgemaakt gedurende december 2008 en januari 2009 door D. Vanhee, in opdracht van de Raad van Bestuur. Tijdens de bestuursvergadering van 4 februari 2009 werd de inhoud goedgekeurd.

Martine Bergez

Voorzitter KLAD

Gerda Ginneberge

Secretaris KLAD

